

“ SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio „Respublika“ priedas

Eltos nuotr.

► Mes atsiradome ant pasaulio žemėlapiu pirmiausiai kaip raštas ir kaip kalba. Mums trūks plyš reikėjo savų „š“ ir „č“ raidžių, kad jomis apibrėžtume teritoriją, kurioje Lietuva skelbia save Lietuva, o ne Lenkija

ŽALGIRIS

Nr. 219

Arvydas JUOZAITIS
Rašytojas, filosofas

Mes jau buvome Lenkija

Lietuviškėji XIX amžiaus tautinio atgimimo šulai (kone visi, ir net Baranauskas, Maironis, Kudirka, o ir Čiurlionis) gyveno su lenkų kalba ant lūpų. Dabar neįmanu net kalbėti, tačiau daugelis lietuvių jaunikių šaipėsi iš tėvų kalbos. Nes mokyti, bręsti ir kilti į pasaulio šviesą, vadinas, prabilti žmoniškai, reiške prabilti „šlachetnai“ - lenkiškai. Reikėjo išlipti iš tvarto ir jaujos - lietuvių kalbos. (Kam tada rūpėjo, kad lietuviai kalba dešimtis kartų senesne ir gerokai turtingesne, kone sanskrito kalba?) Buvo skubama nusikirti „lietuvišką liežuvį“. Lenkiškumas švietė ant kiekvieno katalikų bažnyčios altoriaus, vadinas, buvo „šventas daiktas“. Lenkiškumas reiške daug ką, o ypač pasipriešinimą Rusijai ir Rusijos ortodoksų bažnyčiai. Buvo garbinga ir patriotiška kalbėti „šlachetnai“. Pagaliau visi puikiai žinojo, kad net Lietuvos valstybingumo likučius sauganti diduomenė savo dvaruose kalba prancūziškai ir „šlachetnai“. Visi tie grafi ir bajorai svajoto atkurti žlugusią Žečpospolitą. Atkurti lenkų kalbos erdvę. Net sukilo dėl tos erdvės ir tų žemių 1831 ir 1863 metais. Žinoma, sukilimams vadovavo lenkiški vadai iš Varšuvos.

„Šlachetna“ Lietuva buvo Lenkija

Kitaip būti negalėjo. Nes 1795 metais likviduota Žečpospolita jau tiek buvo evoliucionavusi „dviejų tautų karalystė“, kad jos Konstitucijoje nebeliko nė Lietuvos vardo. Vadinas, prieš ateinant carienei Jekaterinai II, Lietuvos nebuvo. Lenkijos elitas prarijo lietuviškąją šlėktą ir diduomenę, vadinas, šventė 400 metų trukusios politikos pergalę.

O šiandien? Lenkijos valstybė vėl švenčia „Gegužės 3-iosios“ Konstituciją pompastiškai, prisimindama daug garbingų ženklų. Nutylėdama, žinoma, kad toji Konstitucija palaidojo Lietuvą. Nors galėtų ir pasididžiuoti, kad sėkmingai baigė Krėvos sutarties ir Liublino unijos kelią. Prarijo Lietuvėlę.

O mums nėra ko pykti - patys prakišome istoriją. O juk galėjo būti ir atvirkščiai - Lietuva galėjo praryti Lenkiją. Tik tada jau tikrai būtų „šlachetnai“ kalbanti didžioji Lietuva.

Lietuva Lenkijoje didesnė

Dar būdamas paaugliu kaktomuša susidūriau su „Lietuva Lenkijoje“. Gastronominiu, taip saktant, būdu. OIštyno pieno produktų vitrinose stovėjo balto skysčio butelis su užrašu „Lietuviškas jogurtas“. Iš dviejų lenkiškų žodžių su pasididžiavimu supratau tik pirmą ir visai nenutuokiau, ką reiškia antrasis. Brandaus brežnevinio socializmo metais vargu ar vienas iš šimto TSRS piliečių žinojo, kas yra „jogurtas“. Tačiau dviejų žodžių derinys lenkiškoje vitrinėje nuteikė mane labai lietuviškai: „Štai kokie mes galingi, Lenkija pripažįsta mums net tai, ko mes neturime!“ Dievaži, taip tada ir pagalvojau. Vėliau Varšuvoje valgiau ir lietuvišką duoną, ir lietuvišką sūrį (žinoma, pavadintą lenkų kalba). O jau visai neseniai, praėitą sava-

te, teutonų sosto Marienburgo pilyje, restorane perskaičiau, kad tradiciniai lenkiški „fliakai“ į anglų kalbą verčiami taip: „lietuviška sriuba“. O jau bulvių patiekalų su būdvardžiu „lietuviškas“ - apstu visur. Mes labai smagiai įkorporuoti į Lenkijos skrandį! Lietuvą lenkas jaučia ir „žečpospolitiškai“, ir „gastronomiškai“.

Neseniai teko susipažinti su viena sociologine apklausa. Pasirodo, Varšuvos gatvėje sustabdytas eilinis lenkas į klausimėlį: „Kaip manote, kokio dydžio Lietuva?“, atšaus ilgai negalvodamas. Ką atšaus? Kad Lietuvos teritorija yra kone pusė Lenkijos dydžio, o gyventojų mes turime tikrai ne mažiau negu Baltarusija (10 milijonų). Kaip smagu išgirsti! Išbučiuotum kiekvieną, kuris taip galvoja. Kad ir negalvodamas. Iliuzija, o juk kokia maloni!

► Mums nėra ko pykti - patys prakišome istoriją. O juk galėjo būti ir atvirkščiai - Lietuva galėjo praryti Lenkiją

Vadinas, reikia daryti išvadas. Nes gatvėje skambančios nuomonės formuoja kiekvienos normalios šalies gaires - tiek vidaus, tiek užsienio politikoje. Vadinas, pirma, esame galingesni kaimynų galvose ir sielose, negu esame iš tikrųjų. Ir, antra, ne juokais Varšuva siunta, kai „lietuviai smaugia lenkų mažumą Vilniuje“. Matyt, mes lietuvišką Prospero Merime (Prosper Merimee) „Lokį“ lenkams primename, o gal ir „batką“ Lukašenką? Žodžiu, sugebame mes „šlachetnai lietuviškai“ smaugti demokratiją.

Lietuvos atgimimas - baisi liga

Taigi XIX-XX a. sandūroje ėmė ir lietuviškai pabudo Baranauskas,

Maironis, Kudirka ir net Čiurlionis. Sutriko „šlachetnai“ kalbantys lietuviai bajorai, o ir prasimušėliai miestiečiai. Visi pasijuokė į kumštį, pavadino lietuviybę „litvomanijos“ liga ir nususuko. Ko norėsi iš kaimiečių? O kiti, „krajovcai“, ėmė pamokslauti, Varšuvoje mus skusti, esą, girdi, „litvomanija“ primena bjaurius vėjaraupius, kurie, susirgus jais trisdešimties metų, labai sunkiai išgyvenami. Nesuprato lenkiškai kalbantys lietuviai, o ypač Pilsudskis su Želigovskiu, ko tie kvailiai nori? Mužikais likti? Lenkišku 400 metų ilgumo kilimu nežengia? Juk tau, trečias broli Jonai, tas kilimas nuaustas ir nutiestas! Lenkų kalba - langas ir vartai į pasaulį, o Lietuva - Lenkijos dalis, ir baigtas kriukis. „Ne! - pasakė žemaičiai, suvalkiečiai ir aukštaičiai. - Mes kilimą perausime, ir bus jis

tačiau apie lietuvišką Lietuvą nieko nenorėjo girdėti. Ir kitų balsus tildė. Netgi galingą poligloto Augustino Valdemaro balsą užrėkdavo.

Bet visa tai... pateisinama, jeigu žiūrėtume į Lietuvą nuo Krokuvos ir Varšuvos bokštų. Juk Lietuva seniai buvo „suvirškinta“ ir seniai tapusi Lenkijos dalimi. Tad ko čia tie lietuviški lietuviai prieš bendrą likimą šokinėja kaip varlė prieš dalgį, ko geidžia? O jeigu ir geidžia, vis vien neatiduosime. Nes kaip galima atsisakyti? Šitiek Lenkiją garsinusių lietuvių tėviškių ir tėvonių? Kam atiduoti? Kažkokiems muzikams ir ligoniams? Nesunku įsivaizduoti: taip ir jautė Pilsudskis, tikras „Vidurio Lietuvos“ patriotas. Degė teisuolio ugnimi akys.

Tačiau Lenkija pralaimėjo, Lietuva atskilo ir gimė. Su baisiais nuostoliais gimėme, bet vis dėlto. Mes atsiradome ant pasaulio žemėlapiu pirmiausiai kaip raštas ir kaip kalba. Mums trūks plyš reikėjo savų „š“ ir „č“ raidžių, kad jomis apibrėžtume teritoriją, kurioje Lietuva skelbia save Lietuva, o ne Lenkija. Tiesa, nebeatgavome Vilnijos krašto, kurį „šlachetnas“ lietuvis Pilsudskis lenkino iki pat savo mirties. O ir po jo mirties darbas tęsiamas. Stebuklingu būdu - tęsiamas net dabar. Net žlugus TSRS imperijai. Ir vėl - vadovaujama iš Varšuvos.

Tik ar dabar, brolyčiai, 1831-ieji? Ar 1863-ieji? Ir jūs patys, brolyčiai „šlachetni“ lietuviai, ką darote? Juk pasiekėte keistą pergalę: sugebėjote į savo kovinę-partinę organizaciją „Lenkų rinkimų akciją Lietuvoje“ įtraukti, praryti ir suvirškinti rusakalbių pajėgas. Tai bent istorinė sėkmė.

Tik ar sėkmė? Apie tai būtų kita kalba.

Lūžio, virsmo taškas - Sąjūdis

Prieš 25 metus birželio 3-ąją susibūrė Sąjūdžio iniciatyvinė grupė. Nuo jos, o ne nuo Kovo 11-osios prasidėjo Lietuvos Nepriklausomybė. Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signatarams Kovo 11-ąją Nepriklausomybė buvo iškovota, bebūvo likę pasirašyti ant dokumento. Birželio 3-ioji - tikrai svarbi mūsų valstybės sukaktis, tačiau viešojoje erdvėje valdžia daugiau kalba apie pasirengimą pirmininkauti Europos Sąjungai. Kodėl šiandien mes daugiau kalbame apie integraciją į Europą, o ne apie mūsų tautos Nepriklausomybės idėją?

Apie tai prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojo stalo diskutavo Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signatarai Zigmąs VAIŠVILA ir Egidijus BIČKAUSKAS, rašytojas, aktyvus Sąjūdžio dalyvis Vytautas MARTINKUS ir dabartinis Lietuvos Sąjūdžio pirmininkas, Seimo narys Rytas KUPČINSKAS. Diskusiją vedė Gediminas JAKAVONIS.

Z.VAIŠVILA: 1988 m. birželio 3 d. vyko pirmasis Sąjūdžio iniciatyvinės grupės susirinkimas, pirmasis mitingas įvyko birželio 21-ąją prie LTSR Aukščiausiosios Tarybos, jį panaudojome tam, kad pakviestume į Katedros aikštę birželio 24-ąją. Tai tokia istorija.

Birželio 3-ąją ir apie 1989 metų vasario 16-ąją Kaune, Muzikiniame teatre, pirmą kartą paskelbtas Nepriklausomybės deklaracijos siekis. Tada nelabai drįsime net pasvajoti, kad tai gali būti realybė, tiesiog buvome pajutę, kad reikia ką nors daryti. Supratome, kad vieni nieko nenuveiksime, todėl min-tis buvo vienytis.

O kur daugiau šiandien pom-pastikos, ar birželio 3-ąją, ar gegužės 1-ąją minint 9-ąsias stotimo į Europos Sąjungą metines... Juokauti galima, bet jeigu kalbame apie vertybines nuostatas, tai jos labai panašios - vėl matome dominuojantį melą. Jis atvirai spinduliuoja beveik visose gyvenimo srityse. Tada Michailo Gorbačiovo deklaruojamos „perestroikos“, t.y. persitvarkymo, Lietuvos valdžia net nesistengė imituoti. Ir dabar tuo požiūriu vaizdas panašus. Deklaruojama viena, o daroma visiškai priešingai. Melas tapo kasdienybe, norma ir žmonės tai jaučia, tik viešai retas prisipažįsta.

Ir kitas dalykas. Matyt, atėjo laikotarpis, kai reikėtų apsispręsti, ar mes einam su mūsų valstybingumu, ar apsimesdami, kad nesuprantame, kas vyksta, toleruosiame melą, atvirai skleidžiamą mūsų valstybės vadovų. Tai yra baisiausia.

G.JAKAVONIS: Tarybų Sąjungos vėliavą pakeitėme į trispalvę, ją kabiname prie įstaigų. O štai artėjant pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai mūsų valdžia priima nutarimą šalia mūsų trispalvį visur iškabinti ir Europos Sąjungos vėliavas.

E.BIČKAUSKAS: Nenorėčiau būti supras tas, kad esu nusiteikęs prieš Europos Sąjungą, negalėčiau tiesmukiškai pasakyti ir dėl pirmininkavimo Europos Sąjungai ir tų vėliavų kabinimo. Nemanau, kad reikėjo kažkokių Vyriausybės nutarimų, paprasčiausiai tai galėjo būti pagarbos ir tolerancijos ženklas.

Nesu aš ginklų žvangintojas ir nesistengiu toks būti, bet ateina momentas, kai mūsų pažiūrų žmoniems reikia lipti į apkasus, reikia gintis, tik neaišku, ar jau dabar.

Kai mes kalbame apie Europos Sąjungos pirmininkavimo laikotarpį, pompastiką ir Sąjūdžio 25-mečį, prioritetų klausimas svarbiausias. Tiems, kam prioritetas šiuo atveju yra Europos Sąjunga, dar kartą kartoju, kad aš ne prieš Europos Sąjungą kaip tokią, bet jos maitinamą valdininkų pas mus yra gana daug. Man prioritetas yra Lietuva, bet aš noriu žinoti, kur mes einame. Mūsų yra ne tiek daug, tad eidami į nežinią mes rizikuojame dešimtis ir šimtus tarybų daugiau kaip tauta, kaip valstybę.

Prancūzai, vokiečiai ar lenkai tokių problemų, su kuriomis susiduriame mes, neturi, todėl mums reikia pirmiausiai apsiribėti, į kokią Europos Sąjungą mes einame, ko mes norime ir galų gale kokią norime matyti Europos Sąjungą.

Jeigu kalbame apie prioritetus, galbūt vienas iš prioritetų ir galėjo būti tokių šalių kaip mūsų savitumo išlaikymas toje naujoje Europos Sąjungoje, deja, ten kalbama apie visai kitokius prioritetus.

Manyčiau, kad birželio 3-ioji iš tikrųjų buvo didelis lūžio taškas, ar apsimesdami, kad nesuprantame, kas vyksta, toleruosiame melą, atvirai skleidžiamą mūsų valstybės vadovų. Tai yra baisiausia.

nėms, kurie tuo metu stovėjo Baltijos kelyje, kurie buvo Sąjūdyje arba jautė esantys su Sąjūdžiu, neskaudu, jeigu jie nėra įžeisti, tiek to, aš kaip nors išgyvensiu. Labai gaila, bet to turbūt esame verti. O kad einame prie šito, akivaizdu daugelį metų stebint, kaip minime valstybingumo šventes.

Z.VAIŠVILA: 1988-ųjų birželio 3-ioji - tai lūžio ir virsmo taškas. Dėl to, matyt, tiek ilgai kankintasi. Net Mokslų akademijos susitikime tas lūžis tiesiog buvo išskandintas - lyg ir visiems aišku buvo, ko atėjome, bet kaip nėra to lūžio, taip nėra. Teisingai pastebėta, kad perėjus tą virsmo mazgą prasidėjo bėgimas į kitą pusę, stabdomas visokių perturbacijų, bet jau pradėjome riedėti.

► Viena didžiausių mūsų klaidų, kad mes pradėjome iš pat pradžių forsuoti nuosavybės klausimą

Egidijus BIČKAUSKAS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

E.BIČKAUSKAS: Tai buvo apsisprendimas, kuris daug kam buvo labai skausmingas ir sudėtingas. Taip pat ir man, tuo metu dirbusiam tiesioginio Maskvos pavaldnio LTSR prokuratūroje. Man buvo tiesiai pasakyta: jei tu eini su tais, tada eik iš šitos kontoros ir kiek galima greičiau.

Ačiū Dievui, kad buvau išrinktas į Aukščiausiąją Tarybą, todėl negalėjo išmesti. Jei būčiau buvęs neišrinktas, viskas, manęs lauk patvoriai. Reikia pasakyti, kad tuomet kai kas iš tikrųjų, jeigu neko-tokių prieš, tai laukė. Bet noriu akcentuoti, kad absoliuti dauguma Lietuvos žmonių nelaukė ir birželio 3-ąją parodė savo apsisprendimą. Tiems žmonėms, man atrodo, tai yra atskaitos taškas, tam tikra savęs įvertinimo galimybė.

Atsimenu, vienoje Maskvos radijo laidoje manęs paklausė: kam jums reikalinga ta nepriklausomybė, ką jūs iš to gausite? Atsakymas tada irgi buvo paprastas - tai galimybė rinktis. Birželio 3 dieną mes ir pasirinkome tai, ką pasirinkome.

G.JAKAVONIS: Susidaro įspūdis, kad Sąjūdžio žmonės, pirmiečiai, buvo daug drąsnesni

už signatarus. Juk iš esmės buvo apsispręsta ir niekam nebuvo kažkoks stebuklas, kad šita Aukščiausioji Taryba skelbs nepriklausomybę. Bet Kovo 11-ąją mes visuomet minime iškilmingai - ir valstybės įstaigos, ir mokyklos, - o Sąjūdžio kaip ir neminime. Kodėl?

VMARTINKUS: Aš atstovauju tiems Lietuvos žmonėms, kurie tais istoriniais birželio įvykiu momentais lyg ir nebuvome ten, kur istoriko akimis, vyko svarbiausi dalykai. Aš nebuvau Mokslų akademijos salėje bet kaip nėra to lūžio, taip nėra. Teisingai pastebėta, kad perėjus tą virsmo mazgą prasidėjo bėgimas į kitą pusę, stabdomas visokių perturbacijų, bet jau pradėjome riedėti.

► Viena didžiausių mūsų klaidų, kad mes pradėjome iš pat pradžių forsuoti nuosavybės klausimą

Egidijus BIČKAUSKAS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

Tokie momentai, apie kuriuos mes šnekame, birželio 3-ioji, vėlesni mitingai, Seimo steigimas, kitos datos... Aš jas vertinu labai paprastai - juk po vieną išsiskirtę nieko nebūtume galęję padaryti. Kai subręsta kokia nors be galo svarbi mūsų tautai, mūsų valstybei idėja, kad ją įgyvendintume, turime susiburti, turi atsirasti institucija. Be institucijos nieko negalima nuveikti, reikalinga kažkokia forma.

Tarkime, birželio 3-ioji yra iniciatyvinės grupės gimimo diena, nors iš pirmo žvilgsnio neatrodo formali steigimo diena. Iš tikrųjų tai labai reikšmingas dalykas, nuo prasidėjo organizuoti, koordinuoti judesiai. Prisimenu, kaip pasakė, tai labai reikšmingas dalykas, nuo prasidėjo organizuoti, koordinuoti judesiai. Prisimenu, kaip pasakė, tai labai reikšmingas dalykas, nuo prasidėjo organizuoti, koordinuoti judesiai. Prisimenu, kaip pasakė, tai labai reikšmingas dalykas, nuo prasidėjo organizuoti, koordinuoti judesiai.

Prisimenu ankstesnes dienas, kai Rašytojų sąjungoje, Dailininkų sąjungoje, kitose menininkų erdvėse - pusiau formaliose, pusiau visuomeninėse - prasidėjo pirmieji vieši pašnekesiai, pirmosios deklaracijos, pirmieji vieši pareiškimai. Vienas žingsnis sekė kitą, bet viso

to mūsų Sąjūdžio veikėjai buvo žiūrintys lyg ir į skirtingas puses. O nuo birželio 3-iosios prasideda, jeigu taip galima pasakyti, integracija. Mano akimis, tai be galo reikšminga. O ar minės kas nors, ar bus vėliau išskeltos... Be abejo, tai irgi svarbu.

Grįžtu prie savo statuso - tada aš supratau savo misiją. Man atrodo, kad tai suprato ir labai didelė Lietuvos žmonių dalis - kad reikia būti su jais, kad reikia būti su Lietuva, kad reikia būti ten, kur širdis ir protas šaukia.

Aš irgi buvau ne toks drąsus, nes patekau į oficialios struktūros pirmininkų. Prisimenu, mane nutempė į Centro komitetą, ten antrasis sekretorius su pirmuoju dvejojo, tvirtinti mane ar netvirtinti, žodžiu, galų gale aš buvau patvirtintas. Už tai lyg ir įsipareigojau senajai struktūrai, bet kartu man rūpėjo visomis išgalėmis padėti Sąjūdžio judėjimui.

► Viena didžiausių mūsų klaidų, kad mes pradėjome iš pat pradžių forsuoti nuosavybės klausimą

Egidijus BIČKAUSKAS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

G.JAKAVONIS: Juk formaliai jūs buvote Sigito Gedos, Vytauto Bubnio, Vytauto Petkevičiaus viršininkas.

VMARTINKUS: Taip. Aš nežinau, kur filmuota medžiaga, kurioje užfiksauta, kaip, rodos, birželio 21-ąją Rašytojų sąjungoje pirmą kartą susitiko partijos Centro komiteto lyderiai su iniciatyvinės grupės atstovais. Tai buvo padaryta, galima sakyti, mano institucijos pastangomis. Ar tai gerai, ar negerai, aš nežinau, bet mums atrodė, kad reikia. Nors kartais tokie žingsniai atrodo dviprasmiški - tu lyg ir nori būti lojalus anai tvarkai, kita vertus...

Palyginčiau tai, ką mes šiandien jaučiame, su tuo, ką mes jautėme tada. Tada buvo, bent mano akimis, labai aiški veiksmų programa: yra jėga, yra siena, kurią tu gali po truputį griauti, ardyti, ji yra tavo vienas, tavo minčių judintoja, tai siena tiesiog tave provokuoja. Tiek ir tereikėdavo tada, nes ji neduodavo tui nueiti. Strategija lyg ir aiški, bet taktika buvo diktuojama štai tos artiesi esančios sienos.

Z.VAIŠVILA: Kryptis lyg ir aiški, bet ar žengti toki žingsnį ir kada, šiandien ar rytoj, gal net koki žingsnį atsitraukti - tai buvo nuolatinė būsena.

VMARTINKUS: Taip, sakyčiau, tokia nuolatinė socialinė, po-

litinė ir psichologinė būsena. Vieni-telis dalykas, ko tada trūko, - tai suvokimo, kaip mes, pralaužę tokią sieną, sugebėsime susidoroti su mus užgriuvusia laisve, ar gebėsime valdyti tą situaciją, kiek mes tų ėjimų į priekį galėsime numatyti.

To meto situacija buvo tokia: eini, darai ir nežinai iš esmės, ką padarai tuo metu eidamas. Gal aš klystu, bet šiandien mes ne ką skiriamės, mes dabar, deja, irgi prognozuoti savo judėjimo, savo mentalinio, dvasinio ir fizinio judesio nelabai galime. Jeigu mes ir savo nacionalinės plėtros programą iki 2030 metų nesugebėjome įrašyti mūsų tautiškuo, mūsų lietuviybės, kalbos išsaugojimo, ar mes ne trumparegiai? Mes tiesiog užmirštam tai, nuo ko pradėjome, nes tuomet, Rašytojų sąjungoje, kalbos, istorijos ir kitos problemos buvo savaime aiškios.

R.KUPČINSKAS: Birželio 3-ioji - nepaprastai reikšminga istorijos data, tęsinys to ginkluoto ir neginkluoto visos tautos pasipriešinimo, kuris vyko sovietinės okupacijos metais. Vis dėlto kai kurie kaimynai, ypač tie, kurie mus buvo okupavę, nori sumenkinti mūsų istoriją. Ir Antanas Tyla, ir Romas Batūra, ir daugybė kitų istorikų teigia, kad nė viena tauta Europoje nepatyrė tiek mūšių, tokių kovos faktų dėl savo valstybės, tautos išlikimo. O jų skaičiuojama daugiau kaip 300.

Mano nuomone, didžiausias civilizacijos nuopelnas yra tautų įvairovė, deja, dabar bandoma tai suniveliuoti teigiant, kad visi esame vieni, be jokių skirtumų, kad ateityje galbūt bus viena kalba ir pan.

Noriu atkreipti dėmesį, kad mes visą laiką buvome tam tikrame paribyje, mums visą laiką reikėjo kažką užstoti. Vienos tautos ar valstybės galėjo kurti, o mes visą laiką turėjome su vienas ar kitais kovoti. Dabar sakor: jūs to nepasiekėte, gal kaimynai kultūriniu požiūriu labiau išsivystė, ten universitetai aukštą įkurti... Bet visą laiką mūsų tauta kovojo.

Kalbant apie Sąjūdį, birželio 3-ioji buvo momentas, kai reikėjo apsispręsti, ar dabar, kada ir kaip, kokiomis priemonėmis. Kai nėra laiko, tai padaryti buvo itin sunku. Pralėisti tą valandą, galbūt minutę, ir viskas galėjo sužlugti. Juo labiau kad mes - ne pati didžiausia tauta, aplinkiniai kur kas didesni, taigi kad išliktume, mums reikėjo nepaprastai didelės išminties.

Aišku, buvo labai sunku pasakyti, kaip, kada, kokiū būdu valstybę kurti. Dėl Sąjūdžio nuostatų atkurti nepriklausomybę viskas aišku, bet dėl mūsų tautinių vertybių, išlikimo ir pan. - Sąjūdžio programa tikrai nėra įvykdyta.

G.JAKAVONIS: Juk formaliai jūs buvote Sigito Gedos, Vytauto Bubnio, Vytauto Petkevičiaus viršininkas.

VMARTINKUS: Taip. Aš nežinau, kur filmuota medžiaga, kurioje užfiksauta, kaip, rodos, birželio 21-ąją Rašytojų sąjungoje pirmą kartą susitiko partijos Centro komiteto lyderiai su iniciatyvinės grupės atstovais. Tai buvo padaryta, galima sakyti, mano institucijos pastangomis. Ar tai gerai, ar negerai, aš nežinau, bet mums atrodė, kad reikia. Nors kartais tokie žingsniai atrodo dviprasmiški - tu lyg ir nori būti lojalus anai tvarkai, kita vertus...

Palyginčiau tai, ką mes šiandien jaučiame, su tuo, ką mes jautėme tada. Tada buvo, bent mano akimis, labai aiški veiksmų programa: yra jėga, yra siena, kurią tu gali po truputį griauti, ardyti, ji yra tavo vienas, tavo minčių judintoja, tai siena tiesiog tave provokuoja. Tiek ir tereikėdavo tada, nes ji neduodavo tui nueiti. Strategija lyg ir aiški, bet taktika buvo diktuojama štai tos artiesi esančios sienos.

Z.VAIŠVILA: Kryptis lyg ir aiški, bet ar žengti toki žingsnį ir kada, šiandien ar rytoj, gal net koki žingsnį atsitraukti - tai buvo nuolatinė būsena.

VMARTINKUS: Taip, sakyčiau, tokia nuolatinė socialinė, po-

E.BIČKAUSKAS: Naujausia įvykių Lietuvos istorijos viena iš svarbiausių datų yra birželio 3-ioji. Neprisimenu, kas pasakė, kad tauta, kuri nežino savo istorijos, neturi ateities. Jeigu atliktume nedidelį eksperimentą ir kokių 10, 20 ar 100 gatvėje sutiktų žmonių paklaustum, kas įvyko Kovo 11-ąją, gal 50 proc. ir atsakytu, bet jeigu paklaustumė, kas įvyko prieš 25

► Į Kovo 11-ąją mes išėjome nesugebėję visapusiškai pasiruošti ir viena iš pagrindinių klaidų - kas bus su Sąjūdžiu toliau

Zigmąs VAIŠVILA
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

metus birželio 3-ąją, galvą gulda, kad atsakytu tik 1 ar 2.

Z.VAIŠVILA: Nuo tos birželio 3-iosios iki pat Kovo 11-osios, ko gero, ir iki valstybės pripažinimo, visą laiką vyko lenkynės su laiku - spėsime, nespėsime, prasiveršime, neprasiveršime. Ir kai bandoma supaprastinti, nesvarbu ką, ar Sąjūdžio steigimąsi, ar Kovo 11-ąją, ar tuos, kurie balsavo už ją, esą kiekvienas tai galėjo padaryti, noriu pasakyti, kad nėra nė vieno žmogaus, o yra visi žmonės, kurie su-sitelkė, balsavo ir kiekvienas buvo reikalingas.

G.JAKAVONIS: Birželio 3-ąją atsiranda Sąjūdis, Lietuva be suvereniteto, tikslas - nepriklausomybė. Tuo metu komunistų akys didelės, kiekias nežino, kaip reaguoti, ir staiga - Baltijos kelias, kurį Arvydas Juozaitis įvardijo kaip aukščiausią tuo metu tašką.

Po Baltijos kelio, po to aukščiausio taško, buvo pradėta kurti struktūra, ruošti rinkimams ir čia jau prasideda vadinamasis lietuviškumas.

Z.VAIŠVILA: Pirmiausia reikia prisiminti ne tik birželio 3-iosios, bet ir po to buvusį dieną nežinią, ji vertė žmones įvairiapusiškai reaguoti. Prisimenu, kaip važiujant į Jonavą mane sekė juoda volga su dviem vyrais.

Mes registravome Sąjūdžio grupes ir šiandien aš norėčiau paminėti ne tik A.Juozaitį ir jo šeimą, bet ir Artūrą Skučą, Oną Gričienę, pensininkę, kuri pasiūlė registruoti, iniciatyvinės grupės narį kompozitorį Julijų Juzeliūną. Ši vaizduojate, Sąjūdis nebuvo įsitrau-ta struktūra, o žmogus, esant tarybinei santvarkai, sako: imkit mano sąskaitą Taupomajame banke ir tegul Sąjūdžio aukos ten plūsta. Nes pirmosios Sąjūdžio aukos buvo surinktos birželio 24-osios mitingė aplinkiniai kur kas didesni, taigi kad išliktume, mums reikėjo nepaprastai didelės išminties.

Aišku, buvo labai sunku pasakyti, kaip, kada, kokiū būdu valstybę kurti. Dėl Sąjūdžio nuostatų atkurti nepriklausomybę viskas aišku, bet dėl mūsų tautinių vertybių, išlikimo ir pan. - Sąjūdžio programa tikrai nėra įvykdyta.

G.JAKAVONIS: Gerai pamenu vieną iš pirmųjų dienų, kai buvau išrinktas į Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą. Priėjo, rodos, Angonita ir sako: „Man pasisekė, mane priėmė Aukščiausiosios Tarybos struktūra į darbą, bet kiti juk lieka už borto. Ką daryti?“ Aš turėjau galimybių priimti vieną padėjęją, kita, vėliau į ambasadaį Maskvoje. Bet aš neturiu atsakymo, kas pakeitė mus, kodėl mes, kurie buvome sąlygiškai aukštoje pozicijoje, į žmones, kurie iš tikrųjų padarė tą juoda darbą, nematomą darbą, pradėjome žiūrėti iš tos aukštos pozicijos.

Z.VAIŠVILA: Taip, mes visi turime prisiminti kaltę, nes žmonių, su kuriais mes dirbome ir pasikėjomė, likimas yra labai svarbus. Į Kovo 11-ąją mes išėjome nesugebėję visapusiškai pasiruošti ir viena iš pagrindinių klaidų - kas bus su Sąjūdžiu toliau. Diskusija buvo, deja, atsidūręs ligoninėje negalėjau dalyvauti antrajame Sąjūdžio suvažiavime. Nespėta buvo pasiruošti, o įvykiai griuvo vienas

po kito. Buvo ir objektyvios priežastys, buvo ir subjektyvios, tai yra visų mūsų žmogiškumo faktoriaus klausimas.

G.JAKAVONIS: Kokių buvo klaidos? Tuo metu tauta buvo dvi temos Sąjūdyje: viena - NATO, antra - nuosavybės klausimas. Ar nebuvo taip, kad Sąjūdyje mes veržėmės į nepriklausomybę negalvodami, kokia ji bus. Mes nenustatėme esminių dalykų, juk iš esmės Lietuva nepriklausoma galėjo būti ir socialistinė?

Z.VAIŠVILA: Aš klausiausi tuo metu pristatomos Sąjūdžio programos, kuri, beje, per kaktį dėl, pavyzdžiui, Algimanto Čekulioio gąsdinimų bent porą kartų keitėsi. Įsivaizduojate, beveik viskas buvo numatyta iš principo teisingai, be vienos kitos detalės, tai ir dabar didžiąja dalimi aktualu. Aišku, yra kitos istorinės aplinkybės, kitas kontekstas, galų gale ir ta programa lipdėsi iš atskirų gabalų. Vėlgi, vienas kitu pasitokėjome, vadinas, pagrindas buvo padėtas.

R.KUPČINSKAS: Manau, kad einant į demokratiją, - na, dar toli gražu ji nėra tokia, kokios norėtume, - ekonomika turi būti socialiai atsakinga, valstybėje socialinė dėdamosi nepaprastai svarbi.

Taip, tada nebuvo lengva, nebuvo struktūrų, bet žmonės tikėjo. Mane ypač jaudina, kad daugelis kvalifikuotų žmonių turėjo išvykti į užsienį, aišku, dalis vyresnio amžiaus išėjo ten, bet tas potencialias, įgytas per tą profesinę raidą, liko nepanaudotas.

E.BIČKAUSKAS: Priminsiu ir pralinksminsiu visus, papasakodamas apie tą mokėjimą valdyti valstybę. Tai liečia ir mane, ir kitus. Aš labai gerai atsimenu, kai Zigmąs Aukščiausiosios Tarybos

posėdyje kalbėdamas apie sienos apsaugą skaičiavo, kiek reikės medinių stulpelių. Visa tai gražu, bet tik ne iš Aukščiausiosios Tarybos tribūnos ir ne Aukščiausiosios Tarybos posėdyje, reikia suprasti, sprendžiami tokie reikalai.

R.KUPČINSKAS: Dabar mes labai gudrūs sakyti, kaip mes tada... Atsimenu, išėini skaudama galva, kai reikia nuspręsti, ką daryti vienu ar kitu atveju.

VMARTINKUS: Minėtas pavyzdys labai gražas ir simboliškas. Jis man leidžia suvokti, kad anais laikais aukščiausią pareigūnų santykius su istorija, su tais rūpesčiais, kuriuos valstybė tą akimirka turėjo išspręsti, buvo gyvas. Be abejo, energijos paskirstymas buvo ne toks. O šiandien ar turime gyvą santykį su tais rūpesčiais?

Dabar atsakysiu į priekiaštą man dėl struktūros paminėjimo. Iš tikrųjų struktūra struktūrai nelygi. Dabar tos struktūros valstybinės, jos jau sumedėjusios arba sustabarėjusios, dabar nebevaldoma, kaip reikia elgtis. Yra taisyklės, tai ir gyvename pagal taisyklės. O Egidijus Maskvoje, Zigmąs turėjo ginti mūsų interesus, kiekvienas turėjo individualų santykį su problema, o kai jis atsiranda, ir struktūra, kurioje dalyvauji, gyva.

G.JAKAVONIS: Sutikime, kad vis dėlto socializmas buvo tam tikras pragyvenimo minimumo užtikrinimas iki gyvenimo pabaigos, ko dabar žmonės negali pasakyti. Kita vertus, demokratija sukuria daug problemų, kurias gali išspręsti tik diktatūra.

R.KUPČINSKAS: Nemanau, kad diktatūra. Kyskiausias pavyzdys - sovietinė valdžia, prie kurios mes visi gyvenome ir žinome, kaip atrodė...

G.JAKAVONIS: Turiu omenyje tautininką Hugą Čavėsą (Hugo Chavez), kurio valstybė atsilaiko prieš Ameriką, o sąlyje socialistinė ekonomika ir stiprus tautinis pakilimas...

R.KUPČINSKAS: Pažiūrėkime, koks yra tikrasis gyvenimas toje valstybėje, ne tai, ką jie afišuoja. Kita vertus, diktatūra, šiaip ar

po kito. Buvo ir objektyvios priežastys, buvo ir subjektyvios, tai yra visų mūsų žmogiškumo faktoriaus klausimas.

G.JAKAVONIS: Kokių buvo klaidos? Tuo metu tauta buvo dvi temos Sąjūdyje: viena - NATO, antra - nuosavybės klausimas. Ar nebuvo taip, kad Sąjūdyje mes veržėmės į nepriklausomybę negalvodami, kokia ji bus. Mes nenustatėme esminių dalykų, juk iš esmės Lietuva nepriklausoma galėjo būti ir socialistinė?

Z.VAIŠVILA: Aš klausiausi tuo metu pristatomos Sąjūdžio programos, kuri, beje, per kaktį dėl, pavyzdžiui, Algimanto Čekulioio gąsdinimų bent porą kartų keitėsi. Įsivaizduojate, beveik viskas buvo numatyta iš principo teisingai, be vienos kitos detalės, tai ir dabar didžiąja dalimi aktualu. Aišku, yra kitos istorinės aplinkybės, kitas kontekstas, galų gale ir ta programa lipdėsi iš atskirų gabalų. Vėlgi, vienas kitu pasitokėjome, vadinas, pagrindas buvo padėtas.

R.KUPČINSKAS: Manau, kad einant į demokratiją, - na, dar toli gražu ji nėra tokia, kokios norėtume, - ekonomika turi būti socialiai atsakinga, valstybėje socialinė dėdamosi nepaprastai svarbi.

Taip, tada nebuvo lengva, nebuvo struktūrų, bet žmonės tikėjo. Mane ypač jaudina, kad daugelis kvalifikuotų žmonių turėjo išvykti į užsienį, aišku, dalis vyresnio amžiaus išėjo ten, bet tas potencialias, įgytas per tą profesinę raidą, liko nepanaudotas.

E.BIČKAUSKAS: Priminsiu ir pralinksminsiu visus, papasakodamas apie tą mokėjimą valdyti valstybę. Tai liečia ir mane, ir kitus. Aš labai gerai atsimenu, kai Zigmąs Aukščiausiosios Tarybos

posėdyje kalbėdamas apie sienos apsaugą skaičiavo, kiek reikės medinių stulpelių. Visa tai gražu, bet tik ne iš Aukščiausiosios Tarybos tribūnos ir ne Aukščiausiosios Tarybos posėdyje, reikia suprasti, sprendžiami tokie reikalai.

R.KUPČINSKAS: Dabar mes labai gudrūs sakyti, kaip mes tada... Atsimenu, išėini skaudama galva, kai reikia nuspręsti, ką daryti vienu ar kitu atveju.

VMARTINKUS: Minėtas pavyzdys labai gražas ir simboliškas. Jis man leidžia suvokti, kad anais laikais aukščiausią pareigūnų santykius su istorija, su tais rūpesčiais, kuriuos valstybė tą akimirka turėjo išspręsti, buvo gyvas. Be abejo, energijos paskirstymas buvo ne toks. O šiandien ar turime gyvą santykį su tais rūpesčiais?

Dabar atsakysiu į priekiaštą man dėl struktūros paminėjimo. Iš tikrųjų struktūra struktūrai nelygi. Dabar tos struktūros valstybinės, jos jau sumedėjusios arba sustabarėjusios, dabar nebevaldoma, kaip reikia elgtis. Yra taisyklės, tai ir gyvename pagal taisyklės. O Egidijus Maskvoje, Zigmąs turėjo ginti mūsų interesus, kiekvienas turėjo individualų santykį su problema, o kai jis atsiranda, ir struktūra, kurioje dalyvauji, gyva.

G.JAKAVONIS: Sutikime, kad vis dėlto socializmas buvo tam tikras pragyvenimo minimumo užtikrinimas iki gyvenimo pabaigos, ko dabar žmonės negali pasakyti. Kita vertus, demokratija sukuria daug problemų, kurias gali išspręsti tik diktatūra.

R.KUPČINSKAS: Nemanau, kad diktatūra. Kyskiausias pavyzdys - sovietinė valdžia, prie kurios mes visi gyvenome ir žinome, kaip atrodė...

G.JAKAVONIS: Turiu omenyje tautininką Hugą Čavėsą (Hugo Chavez), kurio valstybė atsilaiko prieš Ameriką, o sąlyje socialistinė ekonomika ir stiprus tautinis pakilimas...

R.KUPČINSKAS: Pažiūrėkime, koks yra tikrasis gyvenimas toje valstybėje, ne tai, ką jie afišuoja. Kita vertus, diktatūra, šiaip ar

po kito. Buvo ir objektyvios priežastys, buvo ir subjektyvios, tai yra visų mūsų žmogiškumo faktoriaus klausimas.

G.JAKAVONIS: Kokių buvo klaidos? Tuo metu tauta buvo dvi temos Sąjūdyje: viena - NATO, antra - nuosavybės klausimas. Ar nebuvo taip, kad Sąjūdyje mes veržėmės į nepriklausomybę negalvodami, kokia ji bus. Mes nenustatėme esminių dalykų, juk iš esmės Lietuva nepriklausoma galėjo būti ir socialistinė?

Z.VAIŠVILA

RESPUBLIKOS NACIONALINIŲ VERTYBIŲ APDOVANOJIMAI

2012

Nominantai

ŽMOGUS AMŽININKAS

JONAS KRIVICKAS - lietuvių kalbos mokytojas
DANUTĖ VEISIENĖ - mokytoja, muziejininkė
Ekologas HENRIKAS GUDAVIČIUS - žemaitis, garsinantis Dainavos kraštą
VYTAUTAS SKRIPKAUSKAS - muzikas, šviesuolis, „žmogus orkestras“
ANZELMAS MATUTIS - poetas
ALGIS AUGUSTAITIS - dailininkas, rašytojas, menininkas
JONAS GREGORAVIČIUS - dailininkas, dievdirbys
DALIA TAMULEVIČIŪTĖ - aktorė, režisierė
VYTAS JAKAVONIS-SNIEGUTIS - partizanų poetas
VYTAUTAS URBONAS - vargonininkas

ŽMOGUS - ISTORINĖ ASMENYBĖ

MALVINA VALEIKIENĖ - karinio Vyčio kryžiaus ordino kavalerė
Šauliai JURGIS IR ANTANAS KIAUNĖS - laisvės kovų dalyviai
ANTANAS STARKUS-MONTĖ - apygardos vadas
KAZYS BIZAUSKAS - jauniausias 1918 m. signataras
JONAS BASANAVIČIUS - mokslininkas, gydytojas, Vasario 16-osios Akto signataras
MARIJA PEČKAUSKAITĖ-ŠATRIJOS RAGANA - pedagogė, rašytoja
MARCĖ KATILIŪTĖ - dailininkė
VALERIJONAS STRAŠEVIČIUS - gamtininkas, pedagogas, kolekcininkas
JUOZAS TŪBELIS - tarpukario Lietuvos ministras pirmininkas
STANISLAVA VENCLAUSKIENĖ - aktorė, režisierė, Lietuvos Motina Teresė
ANTANAS JUOZAPAVIČIUS - Lietuvos karininkas
Akademikas ADOLFAS JUCYS - šiuolaikinės teorinės fizikos pradininkas
PETRAS TARUTIS - lietuviško cirko pradininkas
LIUDVIKAS NARBUTAS - 1863 metų sukilėlių vadas
Kunigas KAZIMIERAS SKRODZKIS
Kunigas JULIJONAS LINDĖ-DOBILAS
VILIUS MARTYNAS VARIAKOJIS - stalo tenisininkas, krepšininkas
JULIJONAS TICIJUS - gydytojas, šviesuolis, filantropas
Prof. LIUDAS VAILIONIS - botanikos ir biochemijos mokslų Lietuvoje pradininkas

REIŠKINYS, GARSINANTIS LIETUVĄ

Išsaugotas SENASIS BALTŲ TIKĖJIMAS
UŽGAVĖNĖS. Papročiai ir tikėjimai
VĒLINĖS - mirusiųjų pagerbimo šventė
KALVYSTĖ. Kalviai - žaizdų grūdinti vyrai
Žvaigždės ir kryžiai aplenkę partizanus ir jų motiną

DAIKTAS-OBJEKTA, GARSINANTIS LIETUVĄ

FESTIVALIS „Druskininkų vasara su M.K.Čiurlioniu“
Istorinė Lietuvos GIMNAZIJA
Panevėžio MOKYTOJŲ SEMINARIJA
KROKŠLYS - mažas kaimas, didelis lietuviškumo dvasia
MERKINĖS kryžių kalnelis
MUSTEIKOS - etnografinis kaimas
SKROBLUS - upelių upelis
ZERVYNOS - dzūkiškas kaimas
DUBIČIŲ kaimas

Kvietimas

MIELIEJI:

Rita ALEKNAITE-BIELIAUSKIENE
Danute ARDAVIČIENE
Rūta AVERKIENE
Danieliau BALČIŪNAI
Juoza BRAZAUSKAI
Birute BRAZAUSKIENE
Anele BUTKUVIENE
Algimantai ČERNIAUSKAI
Mindaugai ČERNIAUSKAI
Joana GRIGAITIENE
Jaunuta Julija ILKEVIČIŪTE-KAVALIAUSKIENE
Vaclovai JUODPUSI
Mindaugai LAPELE
Regina LUKOŠEVIČIENE
Nijole MARCINKEVIČIENE
Elena MARKUCKYTE
Daiva NORVAIŠAITE
Donatai PILKAUSKAI
Vetusta PRIŠMANTIENE
Rugile RAZMINAITE
Jonai RUDOKAI
Gerimantai STATINI
Juozapai ŠIMKAU
Birute ŠVAGŽDIENE
Ramune TRAKYMIENE
Dalia TRIPONIENE
Urte VAITIEKŪNAITE
Kęstuti VARPIOTAI

Kviečiame Jus į konkurso „Nacionalinė vertybė 2012“ apdovanojimų vakarą, kuris vyks 2013 m. birželio 7 d. (penktadienį) 19 val. Vilniaus rotušėje (Didžioji g. 31, Vilnius)

Labai prašome susisiekti su mumis ir patikslinti savo adresą, kuriuo galėtume išsiųsti KVIETIMUS.

Taip pat jei pažįstate asmenis, tiesiogiai susijusius su konkrečia nominacija, prašome informuoti ir mus.

Tel. pasiteirauti: (8-5) 212 33 44, (8-682) 16558.

Organizatoriai:

RESPUBLIKA

Vilniaus miesto savivaldybė

ZONTA
INTERNATIONAL

Rėmėjai

indigo
gėlės

VILNIAUS ROTUŠĖ

RENGINIŲ
IDĖJOS